

Møte 9 mars 2021

NLF Luftrom

Exported on 07/04/2022

Table of Contents

1	Protokoll	4
1.1	2 Ubemannede luftfartøyer / Droner / U-space	5
1.2	3 ADS-B testprosjekt	6
1.3	4 Ny luftromsforskrift	6
1.4	5 Trafikkavviklingsproblemer på Jarlsberg	6
1.5	6 Kontrollert luftrom Oslo/Farris TMA	6
1.6	7 Notodden	6
1.7	8 Scandinavian Mountain Airport - Sälen flyplass	7
1.8	9 Luftromskart og datafiler	8
1.9	10 Modellflyging, Rønneld modellflyplass i Østfold og annen modellflyrelatert informasjon	8
1.9.1	Annen info fra Jonny Rinde Johansen	9
1.10	11 Generelt	9
1.11	Oppgaveliste	10
1.12	Eventuelt:	10
1.13	Neste møte:	10

NLF Luftromskomite

1 Protokoll

Møte nr: 2021-1

Dato: 9. mars 2021.

Sted: Virtuellt (Teams)

Deltagere / seksjoner representert:

[Per Osen](#)¹, komiteleder

Stig Haugen, Motorfly

[Thomas Hirsch](#)², HG/PG

[Jarle Mathisen](#)³, Seilfly

[Lars Rune Bjørnevik](#)⁴, Seilfly+tilrettelegging av luftromsfiler

Stig Børrestuen, Mikrofly

[Hans Rune Mikkelsen](#)⁵, Ballong

Jonny Rinde **Johansen**, Modellfly

[Jostein Tangen](#)⁶, NLF administrasjon

[Torkell Sætervadet](#)⁷, NLF administrasjon

Forfall: Ingen

Kopi:

Rolf Liland, President

[John Eirik Laupsa](#)⁸, Generalsekretær

REFERAT

Teams-møtet ble satt kl 18:00.

Administrativt:

Innkallingen ble godkjent.

Referat fra forrige møte (2020-1, 4. februar 2020) ble godkjent.

Referent: Komitelederen med assistanse fra [Lars Rune Bjørnevik](#)⁹ vil skrive utkast til referat, hvoretter utvalgte møtedeltakere vil fylle inn med informasjon på sine saksområder.

Luftromskomiteens referater og saksdokumenter ligger [her](#)¹⁰. Her skal komiteemedlemmene ha tilgang gjennom sin min-idrett bruker. Ved problemer med pålogging eller andre spørsmål, ta kontakt med Jostein.

Gjennomgang av saker:

1 Koordineringsmøte med Forsvaret (FUA-RE) for bruk av luftrom i 2021

1 <https://doc.nlf.no/display/~5836494>

2 <https://doc.nlf.no/display/~7627779>

3 <https://doc.nlf.no/display/~7885293>

4 <https://doc.nlf.no/display/~445648>

5 <https://doc.nlf.no/display/~2303423>

6 <https://doc.nlf.no/display/~425529>

7 <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

8 <https://doc.nlf.no/display/~7897818>

9 <https://doc.nlf.no/display/~445648>

10 [https://teams.microsoft.com/_#/files/Generelt?](https://teams.microsoft.com/_#/files/Generelt?threadId=19%3Acf5d7dccc345f2b864971eea4b0fc2%40thread.skype&ctx=channel&context=General&rootfolder=%252Fsites%252F37Anleg)

[threadId=19%3Acf5d7dccc345f2b864971eea4b0fc2%40thread.skype&ctx=channel&context=General&rootfolder=%252Fsites%252F37Anleg](https://teams.microsoft.com/_#/files/Generelt?threadId=19%3Acf5d7dccc345f2b864971eea4b0fc2%40thread.skype&ctx=channel&context=General&rootfolder=%252Fsites%252F37Anleg)
[gogLuftrom%252FDelte%2520dokumenter%252FGeneral](https://teams.microsoft.com/_#/files/Generelt?threadId=19%3Acf5d7dccc345f2b864971eea4b0fc2%40thread.skype&ctx=channel&context=General&rootfolder=%252Fsites%252F37Anleg)

Kommentar: [Per Osen](#)¹¹ Referat fra koordineringsmøtet 20 januar 2021 er vedlagt.

[Jostein Tangen](#)¹² Ingen spesielle ting å melde. Vi har fått aksept for aktivering av høydeflygingsbokser mv. i forbindelse med arrangementer. Når det gjelder luftrom over Østre Åra, holder vi en lav profil for å hindre negative konsekvenser i forbindelse med pågående konsesjonsbehandling. [Torkell Sætervadet](#)¹³ Når det gjelder konsesjonsbehandlingen, har flere hyttenaboer foreslått at konsesjon nektes pga. at det flys i deler av luftrommet som medfører støybelastning. Naboen står svakt, siden flyplassdriften er ønsket av kommunen og er i tråd med kommuneplanens arealdel og reguleringsplaner. NLF har likevel oppfordret fallskjermmiljøet til å gå i tettere dialog med naboen for å sikre godt nabolik.

1.1 2 Ubemannede luftfartøyer / Droner / U-space

[Torkell Sætervadet](#)¹⁴ Våre aktiviteter vil ventelig berøres av ny EU-forordning om droneluftrom (U-space), både fordi luftrom vil bli segregert og fordi det vil pålegges utstyrskrav for bemannet luftfart innenfor U-space. EU ønsker egentlig integrering av droner, men for kontrollert luftrom er dette vanskelig å få til, uten at man går på tvers av ICAOs luftromsnormer. Utkastet til forordning legger derfor opp til segregering i kontrollert luftrom, og integrering (med synlighetsteknologi) i ikke-kontrollert luftrom. NLF ønsker at det åpnes for enkel og rimelig teknologi (ADS-B). [Per Osen](#)¹⁵ spør om FLARM også kan være en mulighet. [Torkell Sætervadet](#)¹⁶ forklarer at det samme ønsket er fremmet av Europe Air Sports (EAS), men at FLARMs relativt korte rekkevidde kan gi visse begrensninger. EASA utarbeider modeller og spesifikasjoner som skal fastsettes gjennom "myk lovgivning" (AMC – akseptable samsvarskriterier). Dette innebærer at medlemsstatene kan velge alternative løsninger.

Johansen: Viktig at vi er på LT, for å få dem til å ta "riktige" avgjørelser..

[Jarle Mathisen](#)¹⁷ Hvilke krav får en? [Torkell Sætervadet](#)¹⁸: Fare for å få et virvar - vi prøver å få til ADS-B / FLARM.

11 <https://doc.nlf.no/display/~5836494>

12 <https://doc.nlf.no/display/~425529>

13 <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

14 <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

15 <https://doc.nlf.no/display/~5836494>

16 <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

17 <https://doc.nlf.no/display/~7885293>

18 <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

1.2 3 ADS-B testprosjekt

LT har hatt et møte ang ADS-B på 978 MHz på Kjeller og Bodø. Hvorfor ikke 1090 MHz? En forsøker å få ut mange testprosjekter på 978 Mhz - for å "tvinge" denne frekvensen i bruk.
NLF stiller seg positive til å eie frekvenser og utstyr for å få ting i gang. Det er 11 prosjekter i Europa som er i gang.

1.3 4 Ny luftromsforskrift

[Torkell Sætervadet](#)¹⁹Ikke så mye nytt, men saken ligger nå hos Justisdepartementet. Et realistisk anslag for vedtak er september 2021.

1.4 5 Trafikkavviklingsproblemer på Jarlsberg.

[Bjørn Schjøll Kristoffersen](#)²⁰ : Ikke skjedd så mye.. Torp foreslår endrede innflygingsruter. Kan være en fordel for "oss".

[Torkell Sætervadet](#)²¹: Ikke kapasitetsproblemer? [Bjørn Schjøll Kristoffersen](#)²² Nei.. Mystisk stille.

1.5 6 Kontrollert luftrom Oslo/Farris TMA

[Jostein Tangen](#)²³ Hver gang vi snakker med LT, så minner vi om HOPE. [Per Osen](#)²⁴Vi fortsetter å gnage..

1.6 7 Notodden

Situasjonen for Notodden følges opp regelmessig av [Jarle Mathisen](#)²⁵, som informerer at Notodden flyplass utvides til å ta B737 trafikk, og flyskole er i oppstart. Dette må forventes å gi utfordringer for seilflyaktiviteten fremover.

[Jarle Mathisen](#)²⁶ Pilotskolen har bra aktivitet, dette gir periodevis begrensinger på seilflyaktiviteten, men ting løses fortløpende ved positiv innstilling og god dialog.

[Jarle Mathisen](#)²⁷ Prat med flypass sjef Notodden: Pga fysiske endinger av plassen, snakkes om kontrollert luft. Det kommer ending. Farris ønsker å utvide til over Notodden.. [Jarle Mathisen](#)²⁸påpekte seilflybevegelser - da ble det litt stille.. Verd å merke seg pilot.no flytter alt til Notodden, og de flyr mye. Seilflygerne må rive sin bygningsmasse? Ting har stoppet opp på Covid-19..? Stor usikkerhet

Et evt. luftrom fra 6000 ft vil legge begrensinger. Truende fremtid.

[Torkell Sætervadet](#)²⁹Bli bekymret av dette. Vi risikerer å bli sittende igjen med smuler. Farris kan bli større - problemer med fritidstrafikk.

Jonny Johansen: Vi bør ta en diskusjon med Avinor flysikring.. De private flyplasseierne er ikke så interessert i å prate med oss, mye pga kostnader. Vi må utfordre flyplasssjefer

¹⁹ <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

²⁰ <https://doc.nlf.no/display/~7254945>

²¹ <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

²² <https://doc.nlf.no/display/~7254945>

²³ <https://doc.nlf.no/display/~425529>

²⁴ <https://doc.nlf.no/display/~5836494>

²⁵ <https://doc.nlf.no/display/~7885293>

²⁶ <https://doc.nlf.no/display/~7885293>

²⁷ <https://doc.nlf.no/display/~7885293>

²⁸ <https://doc.nlf.no/display/~7885293>

²⁹ <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

[Bjørn Schjøll Kristoffersen](#)³⁰frykter det kommer kostnader.. Bekymret

@[Stig Haugen](#) - vi trenger positiv dialog lokalt..

[Jarle Mathisen](#)³¹føler oss velkommen! Sammenfallende interesser..

[Torkell Sætervadet](#)³²Vi må holde oss på samme side som flyplassen i diskusjonen omkring luftrom!

Røros løsningen? I stedet for å utvide Farris. Tårnkontroll: 15000 bevegelser, hvorav 7500 IFR.. Forsøke å få til et åpent brainstorming møte med plassjef? Vi må gjøre partene **????**

[Jarle Mathisen](#)³³ forsøker å få til et møte med FPS [Jostein Tangen](#)³⁴ og [Torkell Sætervadet](#)³⁵ blir med.

1.7 8 Scandinavian Mountain Airport - Sälen flyplass

Det er etablert CTR og et stort TMA rundt Scandinavian Mountain Airport (Rörbäcksnes, Sälen), hvor TMA strekker seg langt inn i Norge, og helt til Innbygda/Trysil og nokså nær Seteråsen flyplass.

NLF har tidligere sendt kommentarer hvor vi har anbefalt å redusere det kontrollerte luftrommet, og vi har stilt spørsmål ved berettigelsen av permanent CTR/TMA ved en flyplass som sannsynligvis bare får begrenset trafikk, i vintersesongen. Luftfartsverket (LFV) har kommet NLF i møte i den forstand at omfanget av TMA er noe redusert i nordvest.

CTR og TMA er luftromklasse C når områdene er aktive. Flyplassen har imidlertid meget begrensede (samt sesongmessige) åpningstider, og når flyplassen er stengt går både CTR og TMA over til å bli ikke-kontrollert, men med radiopåbud (RMZ). Dette gjelder iht. AIP også på norsk side, selv om BSL F 1-1 i utgangspunktet bare åpner for en slik løsning i CTR (ikke TMA).

Kontrollfrekvensen krever moderne radioer med 8.33 kHz kanalseparasjon. Dette betyr at TMA-en *i praksis* vil bli stengt for norske fly som har gamle radioer med 25kHz separasjon, til tross for at Norge **ikke innfører krav**³⁶ til 8,33 kHz separasjon før i 2025. NLF har tatt opp problemet med LFV og Scandinavian Mountain Airport, men foreløpig er det ikke kommet svar (tross purringer).

[Lars Rune Bjørnevik](#)³⁷ : Luftrommet er i praksis åpent for de som har radio med 8,33 kHz radioer.

Stig Haugen: Norsk ATC sender mikroflygere over til Svensk kontroll på 8.33 kHz - Svenskene håndterer dette som "åpent", G-luftrom utenom lufthavnens åpningstid. [Se her om sesong](#)³⁸

[Torkell Sætervadet](#)³⁹ : Vi må få en frekvens som er felles for 8.33 og 25 kHz. Problemet er at mange seilfly ikke har radio med 8.33 frekvenser og dermed kan ikke oppfylle kravene i Sälen TMA/CTR.

[Torkell Sætervadet](#)⁴⁰ følger opp.

-

[Jostein Tangen](#)⁴¹Finne 25 kHz frekvensen som Sälen svarer på 😊

30 <https://doc.nlf.no/display/~7254945>

31 <https://doc.nlf.no/display/~7885293>

32 <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

33 <https://doc.nlf.no/display/~7885293>

34 <https://doc.nlf.no/display/~425529>

35 <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

36 <http://nlf.no/forbund/mulig-eu-st-tte-til-nye-radioer>

37 <https://doc.nlf.no/display/~445648>

38 <https://luftfartstilsynet.no/globalassets/dokumenter/horinger/2019/04-april/horing---opprettelse-av-kontrollert-luftrom---scandinavian-mountains-airport-salen.pdf>

39 <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

40 <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

41 <https://doc.nlf.no/display/~425529>

[Torkell Sætervadet](#)⁴²Purring hjelper ikke - Sælen svarer ikke..

1.8 9 Luftromskart og datafiler

[Lars Rune Bjørnevik](#)⁴³ og [Thomas Hirsch](#)⁴⁴ redegjorde for status. Det er en målsetting å få AIP som lesbare datafiler og ikke bare pdf.

Komiteleder understreker viktigheten av dette kartarbeidet og at oppdaterte luftromsfiler / data må gjøres tilgjengelig for alle NLFs medlemmer.

[Thomas Hirsch](#)⁴⁵ Leser AIP html

[Lars Rune Bjørnevik](#)⁴⁶ Felles publisering - ikke bare for HG / PG?

[Torkell Sætervadet](#)⁴⁷ EAD Eurocontrol DB gratis data felles europeisk.

Stig Børrestuen: Skydemon bruker data fra EAD Eurocontrol DB, og privat/lokal informasjon for mindre flyplasser.

[Thomas Hirsch](#)⁴⁸ og [Lars Rune Bjørnevik](#)⁴⁹, [Per Osen](#)⁵⁰ blir med i arbeidsgruppe. [Jostein Tangen](#)⁵¹ bidrar med tilganger. Vi må ha et offisielt nettsted for luftromsdataene.

Oppfølging: [Lars Rune Bjørnevik](#)⁵² og [Thomas Hirsch](#)⁵³

--

[Torkell Sætervadet](#)⁵⁴Aksjon tatt - skjemaer fylt ut! [Jostein Tangen](#)⁵⁵følger opp søknad.. [Torkell Sætervadet](#)⁵⁶følger opp mot GA forum. Skrive om ansvar?? forslag fra Stig Haugen

1.9 10 Modellflyging, Rønneld modellflyplass i Østfold og annen modellflyrelatert informasjon

Jonny Rinde Johansen: Mye dialog - LT svarer dårlig .. Modell kan fly som før.. Drone aktivitet - politiet er uvitende om eget ansvar. Forsøker å få til registrering.. MyPPR brukes av Modell. Fyresdal hendelsen ble rapportert inn - ingen respons..

Luffromklassifisering Sandessjøen . Flyplasssjef kjente ikke til Modell sine rettigheter, uformell igangsatt dialog, godt resultat - på track. Krav om radio ivaretatt.

God dialog med berørte klubber..

[Per Osen](#)⁵⁷Modell må bruke regelverket til sin fordel.

[Torkell Sætervadet](#)⁵⁸Viktig: Nye regler fra 1. januar. Modell er luftfartøy! Men bare i lufttrafikkreglene. Må

42 <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

43 <https://doc.nlf.no/display/~445648>

44 <https://doc.nlf.no/display/~7627779>

45 <https://doc.nlf.no/display/~7627779>

46 <https://doc.nlf.no/display/~445648>

47 <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

48 <https://doc.nlf.no/display/~7627779>

49 <https://doc.nlf.no/display/~445648>

50 <https://doc.nlf.no/display/~5836494>

51 <https://doc.nlf.no/display/~425529>

52 <https://doc.nlf.no/display/~445648>

53 <https://doc.nlf.no/display/~7627779>

54 <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

55 <https://doc.nlf.no/display/~425529>

56 <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

57 <https://doc.nlf.no/display/~5836494>

58 <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

kommunisere på radio. RMZ og radioplikt gjeder i TMZ og RMZ.

Jonny Rinde Johansen: Lokale avtaler løser mye! Ikke NOTAM med ordinær virksomhet, heller ikke der det er normal aktivitet. Ved konkurranser og andre større samlinger brukes NOTAM. UTM - Avinor flysiking. Droner om Modell: Registrere egen aktivitet. Det finnes en app.. Får egen frekvens og dette kommer opp i Avinor sine systemer..

1.9.1 Annen info fra Jonny Rinde Johansen

- Sarpsborg MFK/NOTAM.
Vet ikke effekten av å sende NOTAM. Usikker på om situasjonen hadde vært verre hvis vi ikke hadde sendt NOTAM.
- NOTAM-Instruks oppdatert
Det er sendt ut en sikkerhetsbulletin til samtlige medlemmer som presiserer når og hvordan man skal sende NOTAM. I hovedsak sendes det NOTAM ifm . større stevner, konkurranser o.l.
- MYPPR benyttes også av modellfly.
Dette gir en mulighet til å innbefatte modellflyaktivitet i lokal briefing.
Fagsjef har kontaktet våre klubber for å fremskaffe informasjon om i hvilken grad man benytte fullskala flyplasser til sine aktiviteter. God respons med tilbakemelding på lokale rutiner, regler og betingelser for våre operasjoner.
- Hendelse, Fyresdal
Beklageligvis ingen respons fra operatør (OSM) eller LT etter rapportert hendelse.
Modellflyseksjonen har behandlet saken i fagutvalget og styret. Dette er gjort i tråd med vårt eget styringssystem - Modellflyhåndboken. Saken følges opp av modellflyseksjonen.
- Registrering ble utsatt for NLF medlemmer.
Fra og med 1.1.21 ble det innført krav om registrering av droner og modellfly. Etter mye diskusjon med Luftfartstilsynet (LT) samt samferdselsdepartementet ble det i februar gitt tilbakemelding fra LT om at NLF medlemmer inntil videre kan fortsette å fly som før. Denne saken har skapt mye frustrasjon i modellfly- og dronemiljøet.
- Sandnessjøen.
Modellflyklubben opplevde i stor grad at de ikke fikk tillatelse til å benytte sin egen stripe til egen aktivitet. Området lå nær Sandnessjøen flyplass, noe som førte til at Lufttrafikkjenesten mente de ville være til hinder for annen trafikk, samt at de ikke ville være i stand til å holde kontroll på slik aktivitet. Det ordnet seg veldig bra til slutt etter at vi fikk til dialog med Avinor fagsjef og lokal flyplassjef. Aktiviteten er gjenopptatt.
- Avinor Flysiking ruller ganske snart ut sin egen drone APP - NINOXDRONE.
Dette systemet vil skape en større oversikt over pågående flyging ved at operatør selv registrerer sin aktivitet. Informasjonen vil gjøres tilgjengelig for Lufttrafikkjenesten.
- Modellflygerne bør se på behov for radiotelefonikurs siden modellfly etter 1.1.21 er å betrakte som luftfartøy etter SERA. Det kan komme oftere krav til bruk av radio ved operasjoner på bemannede flyplasser.

1.10 11 Generelt

Forhold i COVID-19 situasjon som påvirker prosess omkring luftrom? [Torkell Sætervadet](#)⁵⁹: Ikke noen kjente effekter så langt.

⁵⁹ <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

1.11 Oppgaveliste

1. [Lars Rune Bjørnevik](#)⁶⁰ NLF arrangere møte med NOTAM kontoret, for å hamre ut en standard NOTAM tekst for NM (og alle andre dager på sommeren) som gir oss lovlig tilgang norsk side av Avinor Airspace TMA (TMA-P ESKSB), part of ESKS. (+ grensekryssing NO/SE)
2. Luftsportsområde Tynset er ikke i AIP.
3. Os Aeroklubb og Flesland.. [Torkell Sætervadet](#)⁶¹[Per Osen](#)⁶² Få oversikt over områder - i bruk og ikke. Frigi områder som ikke er i bruk! [Lars Rune Bjørnevik](#)⁶³ holde i oppgaven. [Thomas Hirsch](#)⁶⁴ blir også med.

Se ellers i referatet og henvisningene til navn.

1.12 Eventuelt:

Stig Haugen luftrom: Sikkerhetshensyn og blir sikkerheten bedres eller svekkes? [Torkell Sætervadet](#)⁶⁵ Godt verktøy bedrer sikkerheten. D gir beste sikkerhet.. D er beholdt i Norge for kontrollsoner.

[Jarle Mathisen](#)⁶⁶: Hvordan ble det med luftsportsboksene? [Torkell Sætervadet](#)⁶⁷ like valide enn så lenge..

Stig Haugen: Hva er status på småflyplassaken i Oslo-området? [Torkell Sætervadet](#)⁶⁸ Meget vanskelig sak: Krokstad/Sørum ble stoppet på lokalpolitisk nivå. Samferdselsdepartementet har foreløpig ikke kommet til enighet med eieren av Eggemoen. Muligens split mellom Rygge, Kjeller og andre plasser i Østlandsområdet. Politisk er det viktig å fremme saken i forbindelse med stortingsvalget. Regjeringen har vedtatt småflystrategien, og Senterpartiet har frontet saken i opposisjon.

Mikkelsen: Beredskapsenter for Politiet: Kan det komme restriksjoner? Flightinfo for Oslo? Helikopter ønsker "noe".. [Torkell Sætervadet](#)⁶⁹ Hvis det blir infoservice, kan vi da få bort R-områdene over Oslo?

1.13 Neste møte:

tirsdag 21 september 2021 [Jostein Tangen](#)⁷⁰ sender innkalling.

60 <https://doc.nlf.no/display/~445648>

61 <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

62 <https://doc.nlf.no/display/~5836494>

63 <https://doc.nlf.no/display/~445648>

64 <https://doc.nlf.no/display/~7627779>

65 <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

66 <https://doc.nlf.no/display/~7885293>

67 <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

68 <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

69 <https://doc.nlf.no/display/~7623313>

70 <https://doc.nlf.no/display/~425529>